

סימן ט'

עדי חתימה ועדי מסירה (ד ע"א)**א. מחלוקת ר"מ ור"א**

הגמ' דנה, מהי כוונת רבה במושג 'לשמה', שאין בקיאין בכך במדינות הים. שכן, ישנה מחלוקת בין רבי מאיר ורבי אלעזר על איזה שלב בהכנת הגט נדרשת עדות, וממילא כוונה 'לשמה': ר"מ סובר שעדי החתימה כרתי (יוצרים את הכריתות שבגט) ואין צורך בכתיבה לשמה, ור"א סובר שעדי מסירה כרתי, ואין צורך בחתימה (אלא רק בכתיבה).

כדי להבין את מחלוקת ר"מ ור"א, יש לברר תחילה מהו תפקידם של העדים החתומים על הגט, לפי כל שיטה.

ישנן שלוש אפשרויות לבאר זאת:

- א. **עדי בירור:** כדי לספר לנו שהאשה התגרשה.
- ב. **עדי קיום:** כדי לגרש את האשה. עצם העדות יוצרת את חלות הגירושין.
- ג. **עדי שטר:** כדי לתת תוקף דיני לשטר. משום שגט, כמו כל שטר, צריך עדים, בכדי שלא יהיה כאמירה בעלמא.

על איזו משלוש האפשרויות נחלקו ר"מ ור"א?

ראשית, ניתן לומר בוודאות שר"מ ור"א לא נחלקו בענין עדי בירור (אפשרות א), משום שהגמרא לקמן (לו ע"א) מוסיפה, שגם לר"א עדי חתימה מועילים והמחלוקת היא רק על עדי המסירה. בתור עדי בירור, לא מסתבר שר"מ חולק על המקובל בכל עדויות שבתורה, ואם עדים יאמרו שראו אשה מתגרשת בגט (דהיינו, עדי מסירה) הרי שנקבל את עדותם ונאמין שהאשה אכן מגורשת.

ב. עדים בשטר ועדים למעשה

רבינו תם (בסוגיין, תוד"ה "דקיימא לך") מחדש, שגם בדבר עדי קיום לא נחלקו. גם ר"מ מודה שצריך שני עדי מסירה בשעת הגירושין עצמם כי "אין דבר שבערווה פחות משניים" (לעיל ב ע"ב ועוד).

אם כן, נחלקו כנראה בדין השלישי: מי יוצר את השטר. לפי ר"מ עדי החתימה הם היוצרים את השטר, ולפי ר"א עדי המסירה יוצרים אותו עם מסירתו. ולכאורה, למאי נפק"מ מי יוצר את השטר לר"מ, הרי בכל מקרה צריך עדי מסירה, אליבא דר"ת?

התשובה היא, שמבואר בגמרא לקמן (פו ע"א) שאם שליח קיבל שני גיטין למסור ואינו יודע מי שייך למי – "נותן שניהם לזו ושניהם לזו". אך זה רק לפי ר"מ, שאמנם צריך עדים על מסירת השטר, אך לא הם הנותנים לו את תוקפו. ואילו לדעת ר"א שעדי מסירה כרתי – צריך שהעדים ידעו ברגע הגירושין איזה גט שייך לכל אחת בכדי לתת תוקף לשטרות. זו הנפק"מ לפי ר"ת.

ומה יסוד מחלוקתם של ר"מ ור"א?

ר"מ סובר שכיון שתוקף השטר נובע מיכולת ההוכחה שבו. לכן, עדי החתימה, שהם מספקים את ההוכחה, יוצרים את השטר, וזו הסיבה שר"מ מפרש את דין התורה 'וכתב' כחתימה, כי התועלת בכתיבה היא ההוכחה. ולכן גם ר"מ סובר, שאם יש בעיר אחת שני אנשים עם אותו שם, הגט פסול עד שיכתבו סימן זיהוי. כי בלי ההוכחה הגט לא תופס.

אך רבי אלעזר סובר שעדי חתימה אינם מספקים, כיון שאינם יכולים להעיד על עצם הגירושין, שהרי לא ראו את מעשה הגירושין. רק עדי המסירה מוכיחים שהיא התגרשה, לכן רק הם נותנים תוקף לגט.

ג. שטר ממוני לעומת גט גירושין

תוס' כותבים שהלכה כר"א, ולא רק בגט אלא אף בשאר השטרות.

אך בסוף הדיבור כתבו תוס' בזה"ל:

מיהו יש לחלק, דלענין ממון דמהניא הודאת בעל דין כמאה עדים סגי בעדי חתימה במקום הודאת בעל דין, אבל בקידושין וגירושין לא מהניא הודאת בעל דין משום דמחייב לאחרים, דבקידושין אסר לה אקרובים ובגירושין אסר לה אכהן.

תוספות מסתייגים ממה שכתבו לפני כן. וצריך להבין – מה הקשר להודאת בעל דין? למה צריך עדי מסירה בגלל שהודאת בע"ד אינה מועילה בגט?

מסביר הקצה"ח (סי' מב סק"א): הגמרא בקידושין (סה ע"ב) לומדת שצריך שני עדים בגיטין וקידושין, בגזירה שווה מדיני ממונות. ואם כן – שואל הקצות – איך ייתכן שבממון אין צורך בעדי קיום (אלא די בעדי בירור החתומים על השטר), ובדבר שבערווה,

הנלמד ממון, צריך עדי קיום (עדי מסירה, שראו את המעשה)?

הקצות מתרץ, שבאמת גם בממון צריך עדי קיום, אלא שבממון הודאת הבעל דין המונחת בשטר היא היא הקיום. רק בדבר שבערוה שלא מועילה הודאת בעל דין, כי חב לאחריני, זקוקים לעדים על מנת לקיים.

אפשר אם כן להסביר, שזו כוונת התוספות: בתחילה אמרו תוס' שר"מ ור"א נחלקו מה יוצר את השטר (שיטת ר"ת). אך בסוף דבריהם חזרו וסברו, שכדי ליצור את השטר לכו"ע סגי בעדי חתימה, ומחלוקת ר"מ ור"א היא בעדי קיום: לפי ר"מ עדי החתימה הם עדי הקיום בדומה לדיני ממונות, ואילו לפי ר"א צריך עדי מסירה שיקיימו, מאחר שבגט, בניגוד לשטרות רגילים, צריך לראות את כל המעשה כדי לקיימו, לפי הכלל ש"אין דבר שבערוה פחות משניים".

וכך גם מבאר רש"י לקמן (כב ע"ב, ד"ה "רבי אלעזר") שטעמו של ר"א הוא מדין דבר שבערוה, בניגוד לדעת ר"ת שנחלקו ביצירת השטר. רש"י כותב: "ולא סגי למיתביה בלא עדי מסירה דאינהו הוא דעבדי כריתות דעל כרחיק בעינן עדים דילפינן (לקמן צ"א) ערוה 'דבר-דבר' מממון".

יוצא, שכל מה שפסקנו הלכה כר"א זה דווקא בגט שהודאת בע"ד לא מועילה. אך בממון אין צורך בעדי מסירה כדי לקיים, הודאת בע"ד מספיקה. זו ההסתהיגות של התוס'.

אך קצת קשה, שתוס' לא הסבירו מה גרם להם לחזור ולהסתייג מדברי ר"ת. וצ"ע.

אמנם, הקשה הגר"ש שקאפ (שערי ישר ש"ז פ"א): לפי הקצות, כיצד נוצר הקנין בהפקר ומציאה? הרי זקוקים לעדי קיום גם בממון וכאן הודאת בע"ד לא שייכת?

אפשר לומר, שרק כשמעבירים בעלות צריך עדי קיום, אך בהפקר ומציאה שאין העברת בעלות – אין צורך בעדי קיום.

ועוד אפשר לומר, שהסיבה שצריך עדי קיום היא, כדי שיידעו מזה. אי אפשר להחיל דבר שבערוה בסתר. ממילא, בהפקר, עצם העובדה שהחפץ אצלו – מגלה שהוא קנה אותו. כשלוקח מחברו יש חשש שגנב ולכן צריך עדי קיום, אך בהפקר ומציאה אין שום חשש.